

Mustapa Kemal we Atatürk

Category: Kitapcy, Publisistika

написано kitapcy | 23 января, 2025

Mustapa Kemal we Atatürk MUSTAPA KEMAL WE ATATÜRK

Türk goşunynyň 1683-nji ýylyň 13-nji sentýabryndaky Wena yza çekilmesi iki yüz otuz sekiz ýyldan soň 1921-nji ýylyň 13-nji sentýabrynda togtady. Şondan soň öňe hüjüm etmek döwri başlady...

Ýigrimi iki gije-gündiz dowam eden gandöküşikli söweşde ýeňiş gazanan baş serkerde Mustapa Kemal uruşuň ertesi gün eline bir kitap aldy:

Žan-Žak Russonyň biziň günlerimizde «Jemgyýet şertnamasy» «(«Mukawele-i İjtimaliyé») eserini tekstleriniň aşagynu çyzıp-çyzıp, sahypalaryna bellikler edip okamaga başlady.

Käbir aşagyny çyzan setirlerine «möhüm» belligini etdi. Käbirlerine «ähmiýetli» belligini ýazdy. Ýagny...

Baş serkerde Mustapa Kemal uruş döwründe bir ulusy-jemgyýeti-ynsany nähili kemala getirmelidigine kelle döwdi.

Sözümiň başyndaky maglumaty şu maksat bilen getirdim:

Ýurdumuzda Atatürküň intellektual ýüzi doly we dogry

tanalýandyrdyr öýdemok. Yüzleý başlangyç mekdepleriň derejesindäki maglumatlar bilen gahrymançylyk edebiýaty döredilip Atatürki tanatjak bolýarlar. Onuň esasanam harby kişiliği öňe çykarylýar.

Sol sebäpli mysal üçin, şeýle sowaly bersem:

«Atatürk «güýçler bileleşiginiň» tarapdarymydy, ýa-da «güýçler özbaşdaklygynyň» tarapdary?»

AKP-den başlap JHP-ä çenli «ýeke-täk prezidentlik» sistemasynyň üstünde jedelleşyän partiýalaryň birisi-de muňa dogry jogap berip biler öýdemok!

Şuňa ünsüñizi çekmek isleýärin:

DÜÝP MESELE

Atatürk «güýçler özbaşdaklygynyň» esasyny orta atýan Monteskýeni okady: «Kanunlaryň ruhy» («Ruhü'l-Kawânin»)...

Kitabyň diňe birküç setiriniň aşagyny çyzdy, sahypalarynyň gyrasyna hiç hili bellik ýazmady!

Indiwidi öňe tutýan Monteskýe – erkinligiň tarapdarydy.

Jemgyýetçilik häkimiýetini öňe tutýan Russo bolsa deňligiň tarapdarydy.

Atatürk bu iki progressiw akyldardan Russonyň pikirlerine has ýakyn durdy. (Käbirleriniň Atatürk bilen birmeňzeş düşünje toparyna degişli edýän «jon türkleriň» we «ittihatçylaryň» agramly bölegi Monteskýeniň tarapdarydy!)

Atatürk näme üçin Russonyň tarapdarydy?

Dünýäde XIX asyryň ýetmişinji ýyllaryndan başlap «liberal ykdysadyýet» durgunlyga we çöküše uçrap, Birinji jahan urşunyň turmagyna sebäp boldy.

Populýar «liberal» (terakki) täsirini ýitirdi. Onuň imperializme öwrülen ganly ýüzi orta çykdy.

Günbatara şübheli göz bilen garap başladylar.

Bütin bu zatlary aýyl-saýyl etmezden Atatürküň neçüýn Russonyň pikirlerini goldandygyna dogry düşünip bolarmy?

Onuň näme üçin döwletçi-halkçy, ýagny jemgyýetçi bolandygyna akyl ýetirip bolarmy?

Individçilik ornuny diňe Türkiýede däl, şol döwür bütin dünýäde jemgyýetçilige berdi. Häzirki wagt raýdaşlyk diýip tanalýan sosial adalatçy **solidarizm** hut şu zerurlykdan döredi.

(Atatürk özem Şarl Žid, Şarl Rist ýaly ykdysadyýetde döwletiň ýöretmeli işlerini teklip edýän solidarist ykdysatçylaryň kitaplaryny-da şol döwür okapdy.)

Atatürküň milli agalyk düşünjesi görnüşe agram berýän garaýışdan ybarat däldi – ilkinji wezipe Günbatara bolan ykdysady garaşlylygyň-kapitulýasiýalaryň soñuna çykmakdy. Töly-tüpeňli söweş meýdanynda üstün çykanyň bilen hemme zadyň çözüldigi däldi, «gizlin duşman» sizi söwda bilen ýeňyärdi. Ýagny...

Doly garaşsyz antiimperialistik göreş alnyp barylmasdan ursy sözüň doly manysynda gazanmak mümkün dälfî.

XIX asyryň 70-nji ýyllaryndan bări Günbataryň tümlüge tarap gönügenini görən Atatürkün häzirki Ybraýym Kalyn ýaly häkimiyét wekilleri tarapyndan «günbatarçy» görkezilmäge synanşylmagy syýasy demagogik maksatlydyr. Günbatarçy Tanzimat bilen doly garaşsyzlyga esaslanýan respublika nädip bir göz bilen garap bolar?

AKP beýlede dursun, hatda JHP-da hem käbirleriniň Atatürkün adyny agzasy gelenok! Nâme üçin?

■ DUŞMANÇYLYK ETDİLER

XIX asyryň ýetmişinji ýyllaryndan başlap başaýlanmalara we uly uruşlaryň turmagyna sebäp bolan neoliberalizmiň dünýäde we Türkىyede geçen asyryň segseninji ýyllarynda gaýtadan garysyna galmagy bilen Atatürk duşmanlygynyň ýurdumya sepilmegi töötänlilik däl.

Günbatara goşulyşmagyň tarapdary bolan Osmanlydaky Sakyzly Ohannes paşa, Portakal Mikael, Jawit beý ýaly birgiden gatyksyz liberallaryň dowamyny geçen segseninji ýyllarda «täze kapitulýasiýaçy» Mehmet Altan, Asaf Sawaş Akat, Turgut Özal ýalyalar eýeledi!

Jemgyýetçilige duşmançylyk etdiler.

Döwletçilige (etatizme), halkçylyga garşı gitdiler.

Rewolýusionerligiň içini boşatdylar.

Dünýewiligiň manysyny sylip-süpürdiler.

Milli bazaryny goramagy maksat edinýän nasionalizme «faşist»

adyny dakdylar. Atatürkke-kemalizme duşman boldular. Halkyň hakydasyn dan-kalbyndan birbada öçürip bilmeklerini bilen soñlar, Atatürkün belent mertebesini diñe «harby üstünlikleri bolan» **Gazy Mustapa Kemala** düşürdiler!

Bu pyssy-pjurlygyň oýunçylary diñe liberallar däldi.

Özüne garşı gönükdirilen oppozison hereketleri bölmegi maksat edinen neoliberalizm ýer ýüzüne milletparazýlykly-etniki syýasatlary galkan edindi.

Türkiýede yslamçı hereketlere «12-nji sentýabr» agdarlışygynda hut şu maksat bilen zat diýilmedi. «Ylymly yslam» proýekti şeýdip durmuşa geçirildi.

Merkezi metbugatyň öz eli bilen kürtçülük intellektual durmuşymyzyň merkezine şu maksat bilen oturdyldy.

Atatürk aň-düşünje durmuşyndan doly çykaryldy, gardroba gabaldy!

Aň-düşünjäniň hili pese gaçansoñ, Atatürk babatda zat bilmeýänler ýa-da az bilyänler ugruny üýtgetdi we ATATÜRK sözünden gaçyp başladylar. Ýogsam bolmasa...

Beýik serkerde Mustapa Kemalyň belent şahsyyetini doldurýan beýik rewolýusioner Atatürkdür. Bu ady biri-birinden goparsaňyz neoliberalizmiň duzagyna düşersiňiz, doly garaşsyzlygy goldaýan anti imperialist bolup bilmersiňiz. Eger şeýle bolýan bolsa, onda JHP-de nä körüňiz bar?

Soner YALÇYN.

«SÖZCÜ» gazeti, 15.09.2020 ý.

Terjime eden: Guwanç MÄMILIÝEW. Publisistika